

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Romana Hudousková

Slovesná morfologie romské variety slovenské obce Raslavice

Verbal morphology of the Romani variety of Raslavice, Slovakia

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Mgr. Viktoru Elšíkovi, Ph.D. za vedení práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 24. srpna 2013

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova:

Romská varieta, sociolingvistická situace, morfologie, derivace, Raslavice

Abstrakt:

Práce se zabývá popisem slovesné morfologie romské variety slovenské obce Raslavice. Je rozdělena na dvě části, první je věnována popisu slovesné flexe, druhá popisu derivace sloves. Těmto hlavním tématům předchází úvod zahrnující důležité informace o lokalitě a sociolingvistické situaci.

Key words:

Romani variety, sociolinguistic situation, morphology, derivation, Raslavice

Abstract:

Thesis submits an account of verbal morphology of Romani language in Raslavice, Slovakia. It is divided into two parts. First concerns description of verbal inflection, second description of verbal derivation. These core problems are preceded by an introduction including essential information about the locality and socio-linguistic situation.

1 Obsah

1	Úvod.....	8
1.1	Zařazení romštiny	8
1.2	Informace o lokalitě.....	9
1.3	Sociolingvistická situace	9
1.3.1	Metodika získávání sociolingvistických dat.....	9
1.3.2	Etnonyma, autonoma, exonyma.....	10
1.3.3	Osvojování a užívání romštiny a slovenštiny	11
1.3.4	Funkce romštiny	11
1.3.5	Jazyková kompetence	12
1.4	Metodologie provedeného výzkumu	13
2	Slovesná flexe	16
2.1	Prézens.....	16
2.2	Futurum	18
2.3	Imperfektum a kondicionál realis	19
2.4	Imperativ.....	20
2.5	Participium a perfektivum	22
2.5.1	Participium.....	22
2.5.2	Perfektivum.....	25
2.6	Kondicionál irrealis	26
2.7	Spona	27
2.8	Subjunktiv, infinitiv, gerundium	30
2.9	TAM kategorie u spony a lexikálních sloves	32
3	Slovesná derivace.....	33
3.1	Adaptace sloves	33
3.2	Kauzativa	33
3.3	Faktitiva.....	35
3.4	Mediopasíva.....	36
3.4.1	Departicipiální deriváty	37
3.4.2	Inchoativa.....	38

3.5	Iterativa	39
4	Shrnutí a závěry	42
5	Bibliografie	45
5.1	Publikované zdroje	45
5.2	Nepublikované zdroje	46

SEZNAM ZKRATEK

ACC	akuzativ
ADAP	adaptační morfém
ART	člen určitý
CAUS	kauzativ
COMP	komplementizér
COND	kondicionál
COP	kopula
DEM	demonstrativ
F	femininum
FUT	futurum
GER	gerundium
IMP	imperativ
IMPF	imperfektum
INF	infinitiv
IRR	kondicionál irrealis
ITER	iterativum
LOC	lokativ
M	maskulinum
MED	mediopasivní sufix
NEG	negace
NOM	nominativ
OBL	nepřímý pád
PFV	perfektivum
PL	plurál
PRET	préteritum
PRS	prézent
PTCP	participium
REFL	reflexivum
SG	singulár
SOC	sociativ
SUBJ	subjunktiv
POT	potencialis

1 Úvod

Předkládaná práce „Slovesná morfologie romské variety slovenské obce Raslavice“ se zabývá dvěma hlavními tématy, popisem slovesné flexe a derivace sloves v uvedené lokalitě. První část je rozdělena na základě kategoriálních hodnot lexikálních sloves a spony do jednotlivých oddílů. Podkapitoly *Prézens; Futurum; Imperfektum a kondicionál realis; Imperativ; Participium a perfektivum; Kondicionál irrealis* detailně popisují flexi lexikálních sloves, flexe spony je zobrazena v rámci podtématu *Spona*. Podkapitola *Subjunktiv, infinitiv, gerundium* je věnována lexikálním slovesům i slovesu existence, poslední podkapitola první části *TAM kategorie spony a lexikálních sloves* je srovnáním doposud popsaných kategoriálních hodnot u spony a lexikálních sloves.

Druhá část práce je věnována derivaci sloves. Tato kapitola je strukturována do následných okruhů: *Adaptace sloves; Kauzativa; Faktitiva; Mediopasíva*, dále členěná na *Departicipiální deriváty a Inchoativa; Iterativa*. Každá podkapitola obsahuje teoretický popis derivace, prokládané příklady, které jsou prokázanou součástí lexika popisované variety. Teoretickou stránku práce jsem pečlivě volila, aby se konkrétně vztahovala na zkoumanou varietu. U překladů sloves uvádím vždy pouze významy, které zmínili samotní mluvčí. Tedy ačkoliv může být ve slovníku¹ pro uvedený výraz více možných významů, uvádím jediné ty, které se během jazykového výzkumu v dané lokalitě skutečně vyskytly.

Tento úvod obsahuje následující základní informace:

1.1 Zařazení romštiny

Romština se řadí mezi indoárijské neboli indické jazyky, které spadají do podskupiny indoíránských jazyků indoevropské jazykové rodiny. V této práci se věnuji slovesné morfologii romské variety slovenské východní obce Raslavice, která se klasifikuje jako východní lokální varieta severocentrální podskupiny centrální větve dialektů romštiny. Mezi severocentrální dialekty se podle Matrase² řadí zaniklá česká romština, západoslovenská romština a východoslovenská romština, která vzhledem k poválečné imigraci hlavně na konci 40. a začátku 50. let 20. století dominuje na území Čech. Dialekty se dále objevují v jižním Polsku, Zakarpatské Ukrajině a na Moravě.

¹ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, Hana ŠEBKOVÁ a Anna ŽIGOVÁ. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. 2. nezměněné vyd. Praha: Fortuna, 1998, 651 p.

² MATRAS, Yaron. *Romani: a linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 8.

1.2 Informace o lokalitě

Slovenská obec Raslavice (název v romštině odpovídá nominativu *Raslavica*) se nachází v Prešovském kraji, v okrese Bardějov, necelých třicet kilometrů severovýchodně od Prešova.

V roce 2008 obývalo vesnici 353 Romů³ z celkových 2628 obyvatel⁴, v roce 2010 360 Romů⁵, z celkových 2698 obyvatel.

Obec vznikla spojením Nižných a Vyšných Raslavic, ke kterému došlo v roce 1971, původní Slovenské a Uherské Raslavice se datují už na začátek 12. století. Pojmenování oblastí podle původní lokalizace Nižné a Vyšné části obce ze strany romské i neromské populace stále přetrvává. Romská osada se nachází na okraji obce těsně za Nižnými Raslavicemi, rozkládá se na ulicích Toplianská a Kopčákova.

Podle stránek obce⁶ přilákala Romy do vesnice výhodná poloha Raslavic. Původní obyvatelé romské osady se narodili koncem 19. století.

Většina Romů je katolického vyznání, stejně jako většina ostatních obyvatel obce. Římskokatolické vyznání doplňuje konfese evangelická, řeckokatolická a pravoslavná. Ateisté tvoří přibližně 1 % obyvatelstva⁷.

Obec má nadstandartní infrastrukturu a vybavenost (škola, pošta, ordinace lékařů, další služby). Romové tedy mají tendenci v osadě zůstat. Například když si žena bere muže z jiné osady, zůstává pár v Raslavicích, což je v protikladu běžné tradici, kdy se žena přivádá do rodiny manžela.

1.3 Sociolingvistická situace

1.3.1 Metodika získávání sociolingvistických dat

Data jsem získala v rámci druhé jednotýdenní návštěvy lokality převážně na principu nahrávaných rozhovorů, které jsem vedla se třemi konzultanty v romštině. Otázky, které jsem kladla, byly založeny na okruzích, které se snažily zmapovat základní etnické uspořádání, způsob užívání jazyka, jeho funkce, a vyvodit tak základní informace pro shrnutí sociolingvistické situace. Provedené rozhovory jsou uloženy v databázi Semináře romistiky.

³ Vývoj počtu obyvatel'ov. *Oficialna stránka obce RASLAVICE* [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://www.raslavice.sk>

⁴ tamtéž.

⁵ Atlas rómskych komunit na Slovensku 2010

⁶ Pôvodné cigánske obyvateľstvo obce. *Oficialna stránka obce RASLAVICE* [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://www.raslavice.sk>

⁷ Mestská a obecná štatistika SR

Prvotním záměrem pro získávání dat bylo užití kvantitativní metody s širším okruhem respondentů, tedy provedení jakýchsi anket s co nejvíce lidmi různého věku a pohlaví. Podle zájmu dotazovaných jsem plánovala nahrát delší rozhovory založené na původně zamýšleném dotazníku podchycujícím sociolingvistickou situaci. Tuto metodu jsem vzhledem k omezenému pohybu po osadě, který byl vázán na rodinu, u které jsem přebývala, nedokázala realizovat. Primárně jsem se tedy soustředila na rodinu, se kterou jsem vedla většinu rozhovorů, jenž se často překlenuly ve volnou konverzaci.

Další metodou, ke které v průběhu pobytu přirozeně docházelo, bylo zúčastněné pozorování, založené na vzájemné interakci po mém zapojení se do chodu domácnosti.

Vícekrát jsem byla svědkem konverzací vedených mimo osadu, do kterých jsem se záměrně nezapojovala. Touto metodou jsem si chtěla zpětně ověřit, nakolik již mnou získaná data fungují v praxi.

Během pobytu v lokalitě jsem navštívila místní základní školu, kde jsem s dětmi provedla základní test pro porovnání kompetence v romštině a slovenštině.

1.3.2 *Etonyma, autonyma, exonyma*

Nejpočetnější část obce tvoří slovenské obyvatelstvo, poté následují Romové. V Raslavicích žije také několik Rusínů a Čechů⁸. Neromská část obyvatelstva nazývá Romy etnonymem *Róm* nebo *Cigán*. Obecným romským termínem označující ne-Romy je potom *Gadžo*. Toto etnonymum slouží jednak k obecnému označení osob neromského původu, jednak jako pojmenování pro místní Neromy - „sousedy“, které pro termín převládá. Ostatní „Gadže“ totiž většinou místní Romové označují podle názvu území, které konkrétní etnikum obývá. Raslavickým Romům připadá autonymum *Rom/Roma*.

Exonymum *Rumungro* nebylo mým informantům příliš známé. Jeden z respondentů tento termín užívá, a to etnonymně ve smyslu jakéhosi mezníku mezi ne-Romy a olašskými Romy, kteří si zachovali původnější romštinu. *Rumungro* je tedy ne-Olach, který v romštině užívá slovenské přejímky natolik, že romština ztrácí utajovací funkci, jelikož význam je znám majoritě. *Rumungro* se na základě přejímek přibližuje gádžovi a oddaluje Olachovi, jehož jazyk obsahuje více nepřijatých původních slov. Termínem *Rumungro* označuje konzultant sebe i ostatní raslavické Romy v momentu, kdy se chce od Olachů odlišit.

⁸Městská a obecná statistika SR

Olašské Romy označují raslavičtí *Vlachi* nebo *Vlachika Roma*. Pro označení ostatních Romů užívají nejčastěji exonymum *cudza Roma*. Jako další možné, méně časté, je pojmenování podle obývané lokality dané skupiny.

1.3.3 Osvojování a užívání romštiny a slovenštiny

Přestože jsou raslavičtí Romové bilingvní v romštině a slovenštině, romština je jediným komunikačním jazykem v rámci osady. Ke styku se slovenštinou dochází ve škole, mimo osadu při komunikaci s neromským obyvatelstvem nebo skrze televizi. Ve škole se učí děti také angličtinu, úroveň jazyka jsem u informantů nezjišťovala a ani neměla možnost zpozorovat. Všichni respondenti střední generace se romsky naučili v dětství od rodičů, romština byla prvním jazykem, který ovládali. Stejný model aplikují na své děti a svá vnoučata. Respondenti střední generace se ve škole dostali do kontaktu s ruštinou, kompetenci jazyka ovšem ověřenou nemám. Děti jsou od malička vystaveni romštině a slovenštině, romština nad slovenštinou dominuje. Aby romské děti dohnali jazykový deficit, jsou pro ně v předškolním věku otvírány nulté ročníky, kde se učí slovensky. Třídní učitelka první třídy, kterou jsem v Raslavičích navštívila, mluvila o nultém ročníku jako nepovinném. Konzultanti tvrdili, že ročníky jsou povinné pod hrozbou odebrání přídatků. Tuto informaci se mi bohužel nepodařilo potvrdit ani dohledat.

Romštinu mluvčí užívají i na veřejných místech. Ačkoliv někteří uváděli majoritní jazyk jako jediný možný pro veřejnou komunikaci, na ulici v gádžovské části obce jsem od Romů slýchala romštinu běžně. Jeden z konzultantů se k veřejné romštině přihlásil, usuzuje ovšem, že je jazyk vzhledem k míře přejímek srozumitelný i pro ostatní. Jako důkaz přejímání uváděl jen číslovky a slova označující náradí. Dcera konzultantů navštěvuje „smíšený“ ročník základní školy. Na otázku, jakým jazykem s romskými spolužáky ve škole mluví, nechápala, proč by měla pro komunikaci s Romy volit jiný jazyk než je její mateřština.

Pokud komunikační partner romský jazyk neovládá, přechází se na slovenštinu. Přepínání do majoritního jazyka se v běžné komunikaci několikrát objevilo ve formě vnitrovětného. Komunikační účel přepnutí se aktivoval zážitkem spojeným s ne-Romem. Během vyprávění tedy Romové v momentu přímé citace hovoru s gádžem přepínali do slovenštiny.

1.3.4 Funkce romštiny

Romština je jazykem rodinné a každodenní komunikace uvnitř komunity. Při komunikaci s příslušníky majority se přechází na slovenštinu, pouhá přítomnost obyvatele

neromské části obce nijak nebrání užívání mateřského jazyka. Na veřejných místech je tedy běžným jazykem romština, určená pro komunikaci s majoritou.

Utajovací funkci jazyk podle respondentů nesplňuje, mluvčí romštiny jsou přesvědčeni, že je jejich jazyk na základě přejímek srozumitelným pro ostatní obyvatele obce. Při návštěvě školy jsem se setkala s vyučující první třídy, která si do kalendáře zaznamenávala romská slovíčka typu zítra, dneska, včera. Ta pak při hodině využívala, aby zefektivnila komunikaci a předešla potenciálnímu nedorozumění. Zaznamenaná slovíčka pochytila během vyučování od dětí, ačkoliv romštinu vůbec neovládá, snaží se pomocí několika základních pojmů usnadnit domluvu, a zdůraznit tak například okolnosti při rozdávání domácích úkolů. Romové svoji romštinu často staví do protikladu s olaštinou, kterou označují za originální.

Romština má také sebeidentifikační funkci. Mnohé konverzace byly často prokládány krátkými vtipy. Tento žánr ústní lidové slovesnosti, ve kterém nejčastěji vychytralý Rom vyzraje nad „hloupým Gadžem“, tuto úlohu naplňuje. Sebeidentifikace byla zřejmá i skrze moji romštinu. Kolikrát mi někdo z respondentů složil poklonu prohlášením: *Tuke na pasinel Gadži, tu sar Romňi sal.* „K tobě nepasuje Gadžovka, ty jsi jako Romka.“ Znalost jazyka byla v tomto kontextu důležitým kritériem pro společnou identitu. A ve vztahu ke konkrétní situaci rozhovoru představovala navození atmosféry sounáležitosti.

1.3.5 Jazyková kompetence

Raslavičtí Romové jsou bilingvní v romštině a slovenštině. Během druhého pobytu jsem se v osadě mimo získávání jazykových dat zaměřila na komparaci kompetence v romštině a slovenštině u dětí raného školního věku. Výzkum jsem prováděla na základní škole v Raslavicích podle vzoru Martiny Kolmanové⁹ a realizovala jej formou řízených rozhovorů s dětmi z prvního ročníku romské specializované třídy na základě předkládaných obrázků, které reflektovaly věk a prostředí, ve kterém se dotazovaní vyskytují. Testu, který prokázal vyrovnanou znalost romštiny a slovenštiny, se zúčastnili čtyři respondenti, dvě dívky a dva chlapci, ve věku šesti až osmi let. Počet zúčastněných dětí byl ovlivněn mizivou docházkou.

⁹ KOLMANOVÁ, Martina. Výzkum jazykových dovedností dětí v romském a slovenském jazyce: Terénní výzkum v osadách Rakúsy a Bystrany (14. - 21. 2. 2005). *Romano džaniben*. 2007, roč. 2007, jevend, s. 28-45.

1.4 Metodologie provedeného výzkumu

Raslavice jsem v průběhu jednoho roku navštívila třikrát. Jednalo se o jednu jednodenní a dvě týdenní návštěvy výzkumného charakteru. Poprvé jsem do osady dorazila v rámci školního semináře, už tehdy jsem zde pořídila několik spontánních nahrávek s rodinou, se kterou jsem i při dalších výjezdech pokračovala v připravených lingvistických dotaznících. Původním úmyslem bylo zaměřit práci na celkový popis morfologie této variety, a vytvořit tak gramatický náčrt po vzoru již existujících náčrtů. Od tohoto tématu jsem vzhledem k časové náročnosti získávání dat spjaté s dlouhodobějším pobytem v lokalitě musela ustoupit. Práci jsem chtěla dále směřovat k popisu onomaziologických postupů v jazyce, zejména derivace. Konečným tématem práce se stal kompromis těchto dvou návrhů, a to popis slovesné flexe a derivace.

Stěžejní data pro rozbor slovesné flexe jsem získávala několika způsoby. Primárním zdrojem jsou informace z elicitovaného lingvistického dotazníku zaznamenané na diktafonu. Elicitaci zde užívám ve smyslu překládání vět rodilým mluvčím z kontaktního jazyka do romštiny. České, potažmo slovenské věty, jsou předčítány tazatelem, který celý proces zaznamenává na audiozařízení. Lingvistický dotazník obsahuje více než čtyři sta česko-slovenských vět, jejichž zařazením do elicitace jsem se snažila pokrýt jednotlivé slovesné kategorie umožňující popis flexe.

Výskyt slovenských prvků v dotazníku je dán převzetím vět z dotazníku LQCR¹⁰, který byl zároveň sekundárním zdrojem k získávání dat. Dotazník LQCR „tematicky a metodologicky navazuje na projekt“¹¹ manchesterské univerzity, Morfosyntaktická databáze romštiny (RMS), vedený Yaronem Matrasem, ve spolupráci s Viktorem Elšíkem.¹² Dotazník byl součástí projektu Lingvistický Atlas centrální romštiny, jehož primárním cílem byla „dokumentace nepopsaných a málo popsanych variet, zvláště těch, které jsou ohroženy jazykovou směnou“¹³, a „sbírka dialektologických map, z nichž každá má detailně reprezentovat geografické rozložení lingvistických rysů v rámci centrální romštiny“.¹⁴

Jako sekundární zdroj mi tedy posloužila nahrávka elicitovaného LQCR dotazníku, který byl v rámci Atlasu realizován i v Raslavicích, a který mi byl spolu se záznamem a jeho excelovým přepisem k dispozici. Zkrácená forma tohoto dotazníku složená z 801 slovenských

¹⁰ ELŠÍK, Viktor. *Lingvistický dotazník pre dokumentáciu východoslovenskej rómčiny*. Rukopis, FF UK, 2011.

¹¹ ELŠÍK, Viktor. *Manuál k PDGS08-10: GAČR*. Rukopis, FF UK, 2008.

¹² MATRAS, Yaron. Romacilikanes: The Romani dialect of Parakalamos. *Romani Studies*. 2004, Vol. 14, No. 1, s. 63.

¹³ ELŠÍK, Viktor. *Manuál k PDGS08-10: GAČR*. FFUK, 2008.

¹⁴ *Ústav obecné lingvistiky* [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://http://ling.ff.cuni.cz/atlas/atlas.php>

vět¹⁵ mi posloužila ke komparaci již mnou získaných dat z primárního zdroje, lingvistického dotazníku, který jsem nahrála se čtyřmi respondenty.

Jednotlivé věty, které jsem předčítala v češtině, místy ve slovenštině, mi konzultant vzápětí překládal do romštiny. Pouze jednou se mi přihodilo, že mi respondentka dotazník s větami sebrala a jeho necelou čtvrtinu četla a překládala sama, čímž mohla narušit autenticitu překladu. S touto osobou byl naštěstí pořízen i LQCR dotazník, tudíž jsem mohla výsledná data s čím porovnat. Doplnující otázky ke konzultanty vytvořeným tvarům jsem kladla v romštině, stejně tak mi na ně bylo odpovídáno. Překlady jsou těmito doplňujícími částmi proloženy. Podmínkou uskutečnění dotazníků byla vysoká kompetence v romštině konzultanta, který byl zároveň rodilým mluvčím romské variety navštívené lokality.¹⁶ Celý průběh překládání vět jsem zaznamenávala na diktafon, elicitované nahrávky jsou uloženy v databázi Semináře romistiky.

Jako další sekundární zdroje jsem použila několik spontánních narativů a konverzací, které jsem s konzultanty vedla v romštině na téma sociolingvistické situace. Vše jsem opět zaznamenávala na digitální médium.

Potřebná data k popisu slovesné derivace jsem opět získala dotazníkovou formou, kterou jsem realizovala během druhého výjezdu s dvěma respondenty. Provedení bylo shodné s předešlými postupy. Jednotlivé věty jsem četla česky, konzultanti je ihned překládali do romštiny. Dotazník obsahoval 370 českých vět, které vzhledem k tehdejší neukotvenosti tématu nezahrnovaly pouze slovesné deriváty. Při posledním výzkumu jsem proto vytvořila krátkou doplňovací verzi původního dotazníku orientovanou na slovesné deriváty.

Ne v každém spontánním výskytu mnou zkoumaných gramatických struktur se mi podařilo situaci zaznamenat na diktafon. Pokud bylo nemožné pořídit důležitý audiozáznam, zapisovala jsem si konkrétní jevy zpětně na papír. Poslední sekundární zdroj dat byl tím pádem vlastnoruční zápis.

Dotazník cílený na získání dat k následnému popisu slovesné flexe jsem nahrála se čtyřmi konzultanty. Jednalo se vždy o dva členy dvou spřátelených rodin. Z první rodiny se dotazníku zúčastnil otec se svou nejstarší dcerou, z druhé rodiny manželský pár. Každé nahrávání proběhlo v domácnosti první rodiny, vždy za přítomnosti dalších posluchačů, kteří se neustále obměňovali. Většina z nich do průběhu nahrávání aktivně nezasahovala, kromě manželky otce z první rodiny, která občasné opravovala nebo doplňovala dceru. Ačkoliv měla

¹⁵ Z původních 1501 vět.

¹⁶ ELŠÍK, Viktor. *Manuál k PDGS08-10: GAČR*. FF UK, 2008.

žena vynikající kompetenci v romštině, samostatný dotazník jsem s ní nenahrála, jelikož nepocházela z dané lokality.

Lingvistický dotazník dokumentující derivaci se mi podařilo nahrát pouze s otcem z první rodiny a jeho nejstarší dcerou. Celému průběhu byli přítomni i ostatní členové rodiny, kteří se k překládaným větám často vyjadřovali. Kromě již zmíněné manželky a snachy byli všichni rodilými mluvčími romské variety navštívené lokality, což bylo základním kritériem pro účast na dotazníku. Doplněnou verzi k derivaci jsem nahrála ještě s manželem z druhé rodiny a opět s otcem první rodiny.

V první části práce jsem se téměř striktně držela předlohy dvou gramatických náčrtů, které ovlivnily strukturu kapitol hlavně při popisu slovesné flexe zkoumané variety. Jedná se o popis jihocentrálních dialektů Viktorem Elšíkem, ve spolupráci s Milenou Hübschmannovou a Hanou Šebkovou¹⁷, a o diplomovou práci Zuzany Bodnárové,¹⁸ která svým gramatickým náčrtem vytvořila příkladovou bázi, ze které lze vycházet při budoucích jazykových výzkumech. V druhé části práce vycházím převážně z klasifikace mediopasív z článku Derivovaná inchoativa a mediopasíva ve slovenské a maďarské romštině¹⁹ od Mileny Hübschmannové a Víta Bubeníka.

¹⁷ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 277 - 390.

¹⁸ BODNÁROVÁ, Zuzana. *Gramatický náčrt romského dialektu maďarské obce Versend*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie.

¹⁹ BUBENÍK, Vít a Milena HÜBSCHMANNOVÁ. Deriving inchoatives and mediopassives in Slovak and Hungarian Romani. *Grazer Linguistische Studien* 50, 1998, s. 29-44.

2 Slovesná flexe

2.1 Prézens

Slovesa můžeme v romštině podle jejich morfologicko-sémantických charakteristik rozdělit do tří přítentních neboli ne-perfektivních tříd. Jednotlivé třídy charakterizují formanty 3. osoby singuláru, podle kterých jsou slovesa klasifikovány.²⁰

V případě první přítentní, tedy ne-perfektivní vokalické třídy, je přítentní kmen zakončen vokálou /a/ (*dara-l* „bát se“). Charakteristickým pro druhou třídu je přítentní kmen zakončený konsonantem (*kam-el* „milovat, mít rád, chtít, dlužit“), ve třetí třídě dominují nepřechodná intranzitiva, jejichž flexivní kmen opět končí konsonantem (*barol* „zvětšovat se, růst“). Tato slovesa dále, stejně jak je uvedeno v několika zdrojích,²¹ označují jako mediopasíva.

Tabulka 1: Ne-perfektivní formanty osoby a čísla prézenta

	I. třída <i>dara-l</i>	II. třída <i>kam-el</i>	III. třída <i>bar-ol</i>
1 SG	dara - v	kam - a - v	bar - uv - a - v
2 SG	dara - s	kam - e - s	bar - o - s
3 SG	dara - l	kam - e - l	bar - o - l
1 PL	dara - s	kam - a - s	bar - uv - a - s
2 PL	dara - n	kam - e - n	bar - o - n
3 PL	dara - n	kam - e - n	bar - o - n

²⁰ Navzdory tradičnímu řazení sloves do těchto tříd, jsem se v práci přiklonila k členění školitele Viktora Elšíka, které staví původní druhou třídu do pozice třídy první a naopak. Toto dělení se podle něj zdá být ekonomičtější a logičtější. Zejména v případě pojmenování tříd podle počtu hlásek ne-perfektivního formantu sloves ve 3. osobě singuláru prézenta, reprezentujících infinitiv i příslušnost k dané třídě. Zatímco v rámci tradičního uspořádání tříd je první třída charakterizována přítentním sufixem vytvořeným dvěma hláskami a druhá pouze jedním konsonantem, v Elšíkově řazení postupují třídy od jediného konsonantu po vícero. Tradiční číslování tříd nevyhovuje v případě, že bychom se ho pokusili odůvodnit zvyšující se produktivitou, jelikož třída, tradičně označovaná za druhou, je produktivní ze všech nejméně.

²¹ BUBENÍK, Vít a Milena HÜBSCHMANNOVÁ. Deriving inchoatives and mediopassives in Slovak and Hungarian Romani. Grazer Linguistische Studien 50, 1998, s. 29-44.

Flexe sloves první třídy je v přítentu vytvářena pomocí ne-perfektivních sufixů osoby a čísla -v, -s, -l, -n, které jsou připojeny za vokalický kmen: *dara-v* „já se bojím“, *dara-s* „ty se bojíš/my se bojíme“, *dara-l* „on se bojí“, *dara-n* „vy se bojíte/oni se bojí“. Při flexi sloves druhé třídy jsou ke kmeni připojovány ne-perfektivní formanty osoby a času -av, -es, -el, -as, -en, tyto formanty se v 1. osobě singuláru a plurálu tvoří pomocí vokálu -a-: *kam-a-v* „já chci“, *kam-a-s* „my chceme“, v ostatních osobách pak za pomoci vokálu -e-: *kam-e-s* „ty chceš“, *kam-e-l* „on chce“, *kam-e-n* „vy chcete/oni chtějí“. Flexe třetí třídy se v 1. osobě singuláru a plurálu tvoří mediopasivním sufixem -uv-, který následuje po přítentním kmeni zakončeným konsonantem a zároveň předchází přítentním formantům -av, -as, shodným s přítentními formanty osoby a čísla druhé třídy: *bar-uv-a-v* „já rostu“, *bar-uv-a-s* „my rosteme“. Slovesa třetí třídy vznikla historickou univerbizací mediopasivního morfému -(j)ov, odvozeného původně od slovesa *te ovel „stát se“, s tranzitivními participii nebo také adjektivy.²² Součástí kmene byl morfém -(j)ov-, po kterém následovaly osobní přítentní sufixy druhé třídy, mediopasíva se tak původně časovala stejně jako slovesa druhé třídy:²³ *bar-(j)ov-av „já rostu“, *bar-(j)ov-es „ty rosteš“, *bar-(j)ov-el „on roste“, *bar-(j)ov-as „my rosteme“, *bar-(j)ov-en „vy rostete/oni rostou. Počáteční aproximanta /j/ se často mísila s konsonanty, které palatalizovala, nebo byla zcela vypuštěna. K narušení původního tvaru mediopasív došlo při střetávání mediopasivního kmene spolu s následujícím vokálem sufixu osoby a čísla *(j)ov-e,²⁴ jež způsobilo postupnou kontrakci: *-ove- > -oe- > -o-, jejíž šíření je napříč centrálními dialekty proměnlivé.²⁵ V Některých severocentrálních a jihocentrálních dialektech romštiny došlo u mediopasív v prvních osobách k záměně vokálu /o/ za /u/. V raslavické romštině se tedy v 1. osobě singuláru a plurálu mediopasíva vyskytují v nekontražované podobě: *bar-uv-a-v* „já rostu“, *bar-uv-a-s* „my rosteme“. Tvary ostatních osob vznikají kontrakcí přítentního mediopasivního sufixu s formanty osoby a čísla druhé třídy, jejich flexe se tvoří za pomoci ne-perfektivních formantů osoby a čísla první třídy -s, -l, -n: *bar-o-s* „ty rosteš“, *bar-o-l* „on roste“, *bar-o-n* „vy rostete/oni rostou“.

Flexe přejatých neboli xenoklitických²⁶ sloves se na rozdíl od sloves původních, oikoklitických,²⁷ tvoří morfémem -in-, který je připojen k přejatému kmeni sloves a za kterým

²² ELŠIK, Viktor a Yaron MATRAS. *Markedness and language change: the Romani sample*. New York: Mouton de Gruyter, 2006, s. 78.

²³ Taktěž, s. 108.

²⁴ Pro druhou a třetí osobu singuláru a plurálu.

²⁵ ELŠIK, Viktor a Yaron MATRAS. *Markedness and language change: the Romani sample*. New York: Mouton de Gruyter, 2006, s. 108-109.

²⁶ Taktěž, s. 324.

²⁷ Taktěž.

následují formanty osoby a času, př. *pis-in-av* „já píšu“. Tato slovesa mají flexi shodou se slovesy druhé třídy.

Slovesný zápor je v přítomnosti vyjádřen částicí *na*: *na dara-v* „já se nebojím“, *na kam-a-v* „já nechci“, *na bar-uv-a-v* „já nerostu“.

2.2 Futurum

Budoucí čas se ve všech třídách tvoří sufixem *-a*, který je připojen k příslušnému přítomnému tvaru sloves.

Tabulka 2: Ne-perfektivní formanty osoby a čísla futura

	I. třída <i>dža-l</i>	II. třída <i>tav-el</i>	III. třída <i>terd'-ol</i>
1 SG	dža- v- a	tav-a-v-a	terd'-uv-a-v-a
2 SG	dža- h- a	tav-e-h-a	terd'-o-h-a
3 SG	dža- l- a	tav-e-l-a/tav-l-a	terd'-o-l-a
1 PL	dža- h- a	tav-a-h-a	terd'-uv-a-h-a
2 PL	dža- n- a	tav-e-n-a/tav-n-a	terd'-o-n-a
3 PL	dža- n- a	tav-e-n-a/tav-n-a	terd'-o-n-a

Ve všech třídách dochází v 2. osobě singuláru a 1. osobě plurálu k nahrazení koncového konsonantu slovesného kmene /s/ konsonantem /h/: *dža-s* > *dža-h-a* „ty půjdeš/my půjdeme“, *tav-e-s* > *tav-e-h-a* „ty budeš vařit“, *tav-a-s* > *tav-a-h-a* „my budeme vařit“, *terd'-o-s* > *terd'-o-h-a* „ty budeš stát“, *terd'-uv-a-s* > *terd'-uv-a-h-a* „my budeme stát“. V ostatních osobách se sufix budoucího času *-a* připojuje k příslušnému přítomnému tvaru slovesa, například: *dža-v* > *dža-v-a* „já půjdu“, *tav-a-v* > *tav-a-v-a* „já budu vařit“, *terd'-uv-a-v* > *terd'-uv-a-v-a* „já budu stát“.

Ve 3. osobě singuláru a 2. či 3. osobě plurálu může u sloves druhé třídy docházet k synkopě /e/: *tav-e-l-a* > *tav-l-a* „on bude vařit“, *tav-e-n-a* > *tav-n-a* „vy budete vařit/oni budou vařit“. Tyto tvary vzájemně alternují, jejich konkrétní užití závisí na preferenci mluvčího.

Tabulka 3: přehled synkopovaných a nesynkopovaných tvarů

	3 SG			3 PL		
NST	tav-e-l-a	ker-e-l-a	av-e-l-a	tav-e-n-a	ker-e-n-a	av-e-n-a
ST	tav-l-a	ker-l-a	av-l-a	tav-n-a	ker-n-a	av-n-a

Poznámka: NST = nesynkopovaný tvar, ST = synkopovaný tvar; SG: *tav-l-a* „on bude vařit“, *ker-l-a* „on bude dělat“, *sov-l-a* „on bude spát“; obdobně u PL

K hloubkové kontrakci sloves druhé třídy v 1. osobě singuláru nedochází. Všichni respondenti vždy uvedli v této osobě jediný tvar: *tav-a-v-a*, nikoli *tav-á*; *ker-a-v-a*, nikoli *ker-á*; *av-a-v-a*, nikoli *av-á*. Slovesa tedy v 1. osobě singuláru zůstávají v nezkrácené formě.

2.3 Imperfektum a kondicionál realis

Imperfektum se ve všech třídách tvoří sufixem *-as*, který se, obdobně jako u futura, připojuje k příslušnému přítomnému tvaru.

Tabulka 4: Neperfektivní formanty osoby a čísla imperfekta a kondicionálu realis

	I. třída <i>asa-l</i>	II. třída <i>rod-e-l</i>	III. třída <i>terd'-o-l</i>
1 SG	asa-v-as	rod-a-v-as	terd'-uv-a-v-as
2 SG	asa-h-as	rod-e-h-as	terd'-o-h-as
3 SG	asa-l-as	rod-e-l-as/rod-l-as	terd'-ol-as
1 PL	asa-h-as	rod-a-h-as	terd'-uv-a-h-as
2 PL	asa-n-as	rod-e-n-as/rod-n-as	terd'-o-n-as
3 PL	asa-n-as	rod-e-n-as/rod-n-as	terd'-o-n-as

Ve všech třídách dochází také stejně jako u futura ve 2. osobě singuláru a 1. osobě plurálu ke změně koncového konsonantu přítomní sufixu /s/ na /h/-: *asa-h-as* „ty jsi se smál/my jsme se smáli“, *rod-e-h-as* „ty jsi hledal“, *rod-a-h-as* „my jsme hledali“, *terd'-o-h-as* „ty jsi stál“, *terd'-uv-a-h-as* „my jsme stáli. V ostatních osobách se sufix imperfekta připojuje k příslušnému přítomnému tvaru slovesa: *asa-v-as* „já jsem se smál“, *rod-a-v-as* „já jsem hledal“, *terd'-uv-a-v-as* „já jsem stál“.

Ve 3. osobě singuláru a 2. nebo 3. osobě plurálu může opět u sloves druhé třídy docházet k synkopě /e/, synkopované tvary mají potom tuto podobu: *rod-e-l-as* > *rod-l-as* „on

hledal“, *rod-e-n-as* > *rod-n-as* „vy jste hledali/oni hledali. Užití synkopovaného či nesynkopovaného tvaru opět závisí pouze na volbě mluvčích. Slovesa zůstávají ve všech třídách v 1. osobě singuláru nekontrahovaná. Respondenti pokaždé uvedli nestažené tvary, v případě slovesa druhé slovesné třídy *te rodel* se jedná o jeho nekontrahovanou formu *rod-a-h-as* „my jsme hledali“, nikoli *rod-ás*.

Vyjádření imperfekta se shoduje s vyjádřením kondicionálu realis. V případě nejasného kontextu se pro zdůraznění kondicionálu realis může ve všech třech třídách užít částice *bi* „by“.

- (1) *dža-v-as* *pre* *zabava*
jít-1SG-IMPF na zábava
„Šel jsem na zábavu.“
- (2) *dža-v-as* *bi pre* *zabava*
jít-1SG-COND by na zábava
„Šel bych na zábavu.“
- (3) *cin-eh-as* *mange o maro*
koupit-2SG-IMPF já.DAT ART chléb
„Koupil jsi mi chleba?“
- (4) *cin-eh-as* *bi mange o maro*
koupit-2SG-COND by já.DAT ART chléb
„Koupil bys mi chleba?“
- (5) *pašl'-ol-as* *andre čar*
ležet-3SG-IMPF do tráva
„Lehl si do trávy.“
- (6) *pašl'-ol-as* *bi andre čar*
ležet-3SG-COND by do tráva
„Lehl by si do trávy.“

2.4 Imperativ

Tabulka 5: Tvary imperativa

	I. třída	II. třída	III. třída
2 SG	dara(-0)	khel(-0)	pašl'-uv(-0)
1 PL	dara-s	khel-as	pašl'-uv-as
2 PL	dara-n	khel-en	pašl'-on

Rozkazovací způsob se v 2. osobě singuláru sloves první a druhé třídy tvoří připojením nulového morfému k přítomnému kmeni: *dara(-0)* „boj se“, *khel(-0)* „tancuj“. U sloves třetí třídy je nulový morfém přiřazen za mediopasivní sufix *-uv-*, který následuje po slovesném kmenu: *pašl'-uv(-0)* „lež“. U 1. osoby plurálu tvoří imperativ první třídy sufix *-s*: *dara-s* „bojme se“, u druhé a třetí třídy potom formant *-as*, kterému u mediopasív předchází mediopasivní sufix *-uv-*: *khel-as* „tancujme“, *pašl'-uv-as* „ležme“. V 2. osobě plurálu první třídy se imperativ vyjadřuje pomocí suffixu *-n*: *dara-n* „bojte se“, v 2. osobě plurálu sloves druhé a třetí třídy je imperativ vyjádřen formantem *-en* a *-on*, které následují bezprostředně po přítomném kmeni: *khel-en* „tancujte“, *pašl'-on* „ležte“. Kromě 2. osoby singuláru se imperativ v ostatních osobách všech tří tříd shoduje s přítomným (viz následující Tabulka 6).

Tabulka 6: Srovnání přezenta s imperativem

	I. třída		II. třída		III. Třída	
	<i>prézens</i>	<i>imperativ</i>	<i>prézens</i>	<i>imperativ</i>	<i>prézens</i>	<i>imperativ</i>
2 SG	dara-v	dara(-0)	khel-av	khel(-0)	pašl'-uv-av	pašl'-uv(-0)
1 PL	dara-s	dara-s	khel-as	khel-as	pašl'-uv-as	pašl'-uv-as
2 PL	dara-n	dara-n	khel-en	khel-en	pašl'-on	pašl'-on

Slovesný zápor je v imperativu vyjádřen částicí *ma*: *ma dara!* „neboj se!“, *ma khel!* „natancuj!“, *ma pašl'uv!* „nelež“.

Výjimku při tvoření imperativu představují slovesa *te del* „dát“ *te lel* „vzít, brát“. Ačkoliv je flexe těchto sloves shodná s flexí sloves druhé třídy, je jejich kmen tvořen pouze počátečním konsonantem. Neslabičný přítomný kmen *d-*, *l-* je proto v 2. osobě singuláru imperativu rozšířen vokálem /e/. Slovesa *d-el*, *l-el* mají v 2. osobě singuláru imperativní sufix *-e*: *de!* „dej!“, *le!* „ber!“, v 1. a 2. osobě plurálu přebírají imperativní suffixy *-as*, *-en*, shodné s přítomnými suffixy osoby a čísla: *das!* „dejme!“, *las!* „berme!“, *den!* „dejte!“, *len!* „berte!“.

Další výjimkou jsou takzvaná d-slovesa, která vznikla historickým spojením jména se slovesem *te del*. Imperativ 2. osoby singuláru je tedy obdobně jako u sloves *te del*, *te lel*

posílen sufixem *-e*: *hazde!* „zvedni!“, *chude!* „začni!“, *phurde!* „foukej!“, *rode!* „hledej!“, *rande!* „škrábej!“, *cirde!* „táhni!“ *čumide!* „polib!“. Posílený imperativ se nevztahuje na sloveso *te phandel* „zavřít“, které se mezi kompozita slovesa *te del* neřadí: *phand!* / *zaphand!* „zavři!“.

Nepravidelné tvoření imperativu dále nalezneme u sloves *te chuťel* „skočit“, *te ušťel* „vstát“, *te urel* „obléci (se)“, která mají v imperativu kmen rozšířený o sufix *-i*: *chuťi!* „skoč!“, *ušťi!* „vstávej!“, *uri (tut)!* „obleč se!“.

2.5 Participium a perfektivum

2.5.1 Participium

Perfektivní formy tematických sloves jsou nejčastěji založeny na participiálním kmene, který je obvykle sestaven z prezntního kmene a participiálního²⁸ sufixu, jehož podobu určuje koncová finální hláska prezntního kmene slovesa.²⁹ Participia se pak dále tvoří připojením jmenné koncovky *-o*, *-i*, *-e*, nesoucí informaci o rodu a čísle, k participiálnímu kmene slovesa: *ker-d-o* „udělaný“, *ker-d-i* „udělaná“, *ker-d-e* „udělané“. Femininum navíc v singuláru způsobuje palatalizaci participiálního sufixu.

Tabulka 7: Přehled participiálních sufixů

Třída	Typ kmene	Marker	Příklad
I.	vokálníký	-nd-	asa-nd - (z <i>asal</i> „smát se“)
II.	-r	-d-	ker-d- (z <i>keren</i> „dělat“)
	-l		bol-d- (z <i>bolel</i> „namočit, pokřtít“)
	-n		gen-d (z <i>genel</i> „číst“)
	-v > 0		ta-d- (z <i>tavel</i> „vařit“)
	-k	-l-	pek-l- (z <i>pekel</i> „péct“)
	-kh		dikh-l- (z <i>dikhel</i> „vidět“)
	-g		mang-l- (z <i>mangel</i> „prosit“)
	-m		kam-l- (z <i>kamel</i> „chtít, milovat“)
	-p		kamp-l- (z <i>kampel</i> „být potřeba“)

²⁸ Neboli perfektivní sufix.

²⁹ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 84.

	-č		phuč-l-	(z <i>phučel</i> „ptát se“)
	-s	-n-	khos-n-	(z <i>khosel</i> „utřít“)
	-š	-t-	ruš-t-	(z <i>rušel</i> „zlobit se“)
	-d	-n/l-	chud-n/l-	(z <i>chudel</i> „dosta, začít“)
		-l-	phand-l-	(z <i>phandel</i> „zavřít“)
III.		-il-	bar-il-	(z <i>barol</i> „růst“)

Většina sloves první vokalické třídy má participiální sufix *-nd-*,³⁰ který následuje po přítomném kmenu: *asa-nd-* < *asa-l* „smát se“, *dara-nd-* < *dara-l* „bát se“, *pa'a-nd-* < *pa'a-l* „věřit“, *dukha-nd-* < *dukha-l* „bolet“, *ladža-nd-* < *ladža-l* „stydět se“.

(7) *asa-nd-e* *l'udos* *rado* *dikhav*
 usměvavý-PFV-PTCP-PL lid rád vidět.PRS.1SG
 „Usměvavé lidi mám rád.“

U sloves druhé konsonantní třídy se při tvorbě participiálního kmene užívá participiálních sufixů *-d-*, *-t-*, *-l-*, *-n-*, které se připojují k přítomnému kmenu podle druhu finálního konsonantu.

Participiální sufix *-d-* se používá v případě přítomného kmene zakončeného sonorami /r, l, n/: *ker-d-* < *ker-el* „dělat“, *mor-d-* < *mor-el* „mýt“, *bol-d-* < *bol-el* „namočit, pokřtít“, *khel-d-* < *khel-el* „tančit“, *gen-d-* < *gen-el* „čist“, *čhin-d-* < *čhin-el* „krájet“. Participiální sufix *-d-* se dále užívá po labiodentále /v/, v tomto případě ovšem způsobuje její alomorfickou redukci: *ta-d-* < *tav-el* „vařit“, *baša-d-* < *bašav-el* „hrát“, *čhi-d-* < *čhiv-el* „hodit“.

Participiální sufix *-l-* se aplikuje, končí-li přítomný kmen labiálami /m, p/: *kam-l-* < *kam-el* „chtít, milovat“, *kamp-l-* < *kamp-el* „je potřeba“, postalveolárou /č/: *phuč-l-* < *phuč-el* „ptát se“ a velárami /g, k, kh/: *phag-l-* < *phag-el* „zlomit“, *mang-l-* < *mang-el* „prosit“, *pek-l-* < *pek-el* „péct“. Participiální kmen slovesa *pek-el* se může vyskytovat i bez participiálního sufixu *-l-*, alternativním tvarem tedy může být i *pek-* < *pek-el*. U koncové veláry /kh/ je výskyt sufixu *-l-* následný: *dikh-l-* < *dikh-el* „vidět“, *arakh-l-* < *arakh-el* „najít“.

(8) *oda* *mas* *hin-o* *pek-o*
 DEM.M.SG maso COP.PRS.3-M upečený-PTCP.M
 „To maso je upečené.“

³⁰ Participiální sufix *-d-* se u sloves první vokalické třídy neprokázal. Tvary s potenciálním sufixem *-d-* nikdo z respondentů nepřeložil, vždy docházelo k opisu, př.: nikoli *troma-d-* < *tromal* „odvážit se, troufnut si“, nýbrž *opovaž-in-d* < *opovažinel*.

Participiální sufix *-n-* se mi podařilo doložit pouze u jediného slovesa s kmenem zakončeným /s/:³¹ *khos-n- < khos-el* „utřít“.

Participiální sufix *-t-* následuje po přítomném kmenu zakončeným postalveolárou /š/: *ruš-t- < ruš-el* „zlobit se“. Suffix *-t-* často alternuje s participiálním sufixem *-l-*: *beš-t < beš-el* „sedět, bydlet“ i *beš-l- < bešel*, *denaš-t- < denaš-el* „utíkat“ i *denaš-l- < denaš-el*.³²

Sloveso *te del* má původní participiální sufix *-in-*:³³ *d-in- < d-el* „dát“. Původní nepravidelný participiální sufix *-il-* si zachovalo také sloveso *te lel*, jediná hláska tvořící jeho přítomný kmen se redukuje: *il- < lel* „vzít“.

U d-sloves došlo k synkopě participiálního suffixu *-in-*, participiální kmen kompozit slovesa *te del* se tvoří pomocí participiálního suffixu *-n-*: *cird-n- < cird-el* „táhnout“, *hazd-n- < hazd-el* „zdvihnout“, *trad-n- < trad-el* „hnát“, se kterým navíc u některých sloves variuje sufix *-l-*: *chud-n-, chud-l > chudel* „dostat, zikat, chytit“. Sloveso *te phandel* „zavřít“ nepatří mezi kompozita *te del*, jeho participiální kmen se tvoří suffixem *-l-*, který se připojuje za přítomný kmen: *phand-l- < phand-el*.

Přejatá slovesa mají atematický participiální sufix *-imen*, který je nesklonný:³⁴ *pis-im- < pis-in-el* „psát“, *pozv-im- < pozv-in-el* „pozvat“. Perfektivum xenoklitických sloves ovšem není založeno na participiálním kmenu (viz 2.5.2 Perfektivum).

(9) *o l'il hin-o pis-imen*
ART dopis COP.PRS.3-M.SG napsaný-PTCP
„Dopis je napsaný.“

U některých sloves dochází ke změnám kmenové hlásky nebo ke změnám celého kmene, jsou to například: *ligend- < lidža-l* „odnést, odvézt“, *gejl- < dža-l* „jít, jet“, *mul < mer-el* „zemřít“, *pejl- < per-el* „spadnout“, *sut- < sov-el* „spát“, *rudn- < rov-el* „plakat“, *chal- < cha-l* „jíst“, *pil- < pijel* „pít“, *av-l- < av-el* „přijít“, *džan-l- < džan-el* „vědět, znát“.

(10) *kada kozaris nane chal-o*
DEM.M.SG houba COP.NEG.PRS.3 jedlý-PTCP.M
„Tato houba není jedlá.“

³¹ Participiální sufix slovesa **res-el* „dostat, získat“, nemohu doložit, žádný z respondentů sloveso neuzivá.

³² Alternace suffixů probíhala u všech respondentů.

³³ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 84.

³⁴ Taktéž, s. 85.

2.5.2 Perfektivum

Participiální kmen se dále využívá pro vytvoření perfektiva, které u sloves druhé třídy vzniká připojením perfektivních sufixů osoby a čísla ke kmeni sestávajícímu z neperfektivního kmene a participiálního sufixu.³⁵ Perfektivum sloves první třídy se tvoří obdobně, perfektivním sufixům osoby a čísla může navíc předcházet perfektivní morfém *-il-*, který následuje po participiálním sufixu *-nd-*.³⁶ Morfém *-il-* se u sloves první třídy vyskytuje častěji. Stejně tak je tento morfém využit u mediopasív, u kterých je připojen přímo za flexivní kmen.

Tabulka 8: Perfektivní marker osoby a čísla

Marker	I. třída		II. třída	III. třída
'om	paʔa-nd'-om	paʔa-nd'-il'-om	ker-d'-om	maʔ-il'-om
'al	paʔa-nd'-al	paʔa-nd'-il'-al	ker-d'-al	maʔ-il'-al
'a	paʔa-nd'-a	paʔa-nd'-il'-a	ker-d'-a	maʔ-il'-a
'am	paʔa-nd'-am	paʔa-nd'-il'-am	ker-d'-am	maʔ-il'-am
'an	paʔa-nd'-an	paʔa-nd'-il'-an	ker-d'-an	maʔ-il'-an
e	paʔa-nd-e	paʔa-nd'-il-e	ker-d-e	maʔ-il-e

Při tvoření perfektiva se k participiálnímu kmeni sloves první a druhé třídy připojují perfektivní sufixy osoby a čísla *-ʔom*, *-ʔal*, *-ʔa*, *-ʔam*, *-ʔan*, *-e*: *ker-d'-om* „já jsem udělal“, *paʔa-nd'-om* „já jsem uvěřil“. Tyto sufixy mohou u sloves první třídy následovat až za morfémem *-il-*, který se mezi ně a participiální sufix *-nd-* vkládá: *paʔa-nd'-il'-om* „já jsem uvěřil“, *asa-nd'-il'-om* „já jsem se zasmál“, *dara-nd'-il'-om* „já jsem se bál“. V tomto případě přebírají slovesa první třídy paradigma mediopasív odvozených od participií třídy první (viz 3.4.1 Departicipiální deriváty).

Jen u jedné respondentky docházelo ve 3. osobě singuláru k alomorfii perfektivní koncovky, vedle perfektivního sufixu *-ʔa* může ve 3. osobě singuláru alternovat sufix *-ʔas*. Pouze formant 3. osoby plurálu nezpůsobuje palatalizaci participiálních sufixů *-d-*, *-t-*, *-l-*, *-n-* u sloves druhé třídy a *-nd-* u sloves první třídy: *paʔa-nd-e* „oni uvěřili“, *ker-d-e* „oni udělali“. V ostatních osobách nabývají sufixy palatalizované podoby *-dʔ-*, *-tʔ-*, *-lʔ-*, *ň* u druhé třídy a *-ndʔ-*

³⁵ Neboli perfektivnímu sufixu.

³⁶ Neplatí u sloves: *te džal* „jít, jet“, *te chal* „jíst“, *te lidžal* „odnést, odvézt“.

u třídy první: *pa'a-nd'-am* „my jsme uvěřili“, *ker-d'-am* „my jsme udělali“. Kromě 3. osoby plurálu dochází ve všech osobách taktéž k palatalizaci před sufixy osoby a čísla a před morfémem *-il*: *pa'a-nd'-il'-a* „on uvěřil“, *pa'a-nd'-e* „oni uvěřili“.

Perfektivum mediopasiv se vyjadřuje pomocí perfektivního sufixu *-il-*, který následuje po flexivním kmeni a předchází perfektivní sufixy osoby a čísla - 'om, - 'al, - 'a, - 'am, - 'an, -e. Stejně jako v první a druhé třídě zůstává koncová hláska kmene před perfektivním sufixem osoby a čísla ve 3. osobě plurálu nepalatalizována: *mať-il'-a* „on se opil“, *mať-il'-e* „oni se opili“.

Perfektivní morfém *-il-* se užívá také při tvorbě perfektiva u některých sloves druhé slovesné třídy, například: *predži-d'-il'-om* „zažil jsem“. U sloves *te uštěl* „vstát“, *te ačhel* „zůstat“ je morfém *-il-* připojen přímo za přítomný kmen: *ušt'-il-* < *ušt'-el*, *ačh-il-* < *ačh-el*.

Perfektivum xenoklitických sloves se netvoří pomocí sufixu *-imen*, za adaptačním morfémem *-in-* následuje sufix *-d-*, pravidelně jako u oikoklitických sloves: *pis-in-d* < *pis-in-el* „psát“, *pozv-in-d-* < *pozv-in-el* „pozvat“.

2.6 Kondicionál irrealis

Tabulka 9: Formanty osoby a čísla kondicionálu irrealis

	Formant	I. třída <i>asa-l</i>	II. třída <i>džan-el</i>	III. třída <i>pašl'-ol</i>
1SG	- 'om-as	asand'-il'-om-as	džanl'-om-as	pašl'-il'-om-as
2SG	- 'al-as	asand'-il'-al-as	džanl' -al-as	pašl' -il'-al
3SG	- 'a-h-as	asand'-il'-a-h-as	džanl' -a-h-as	pašl' -il'-a-h-as
1PL	- 'am-as	asand'-il'-am-as	džanl' -am-as	pašl' -il'-am-as
2PL	- 'an-as	asand'-il'-an-as	džanl' -an-as	pašl' -il'-an-as
3PL	- e-h-as	asand-e-h-as	džanl -e-h-as	pašl -il-e-h-as

Kondicionál irrealis vzniká připojením sufixu *-as* k perfektivnímu tvaru slovesa: *asa-nd'-il'-om-as* „byla bych se smála“, *džan-l'-om-as* „byl bych věděl“, *pašl'-il'-om-as* „byl bych si lehl. Přestože je ve 3. osobě singuláru u všech slovesných tříd přítomen perfektivní sufix *-a*: *asa-nd'-il'-a*, při užití kondicionálu irrealis se automaticky předpokládá jeho podoba *-as*: **asa-nd'-il'-as*, která byla doložena pouze u jednoho konzultanta: *asa-nd'-il'-as*. Aplikací

koncovky kondicionálu *-as* tedy vzniká tvar *asa-nd'-il'-a-h-as*, nikoliv tvar **asa-nd'-il'-a-as*, ve 3. osobě singuláru dochází k nahrazení /s/ laryngálou /h/: *asa-nd'-il'-a-h-as* „byla by se smála“, *džan-l'-a-h-as* „byl by věděl“, *pašl'-il'-a-h-as* „byl by si lehl“. K obdobné situaci dochází u 3. osoby plurálu, ta pravděpodobně opět předpokládá podobu perfektivního sufixu **-es*: **asa-nd'-il'-es*, **džan-l'-es*, **pašl'-il'-es*. Užitím sufixu kondicionálu *-as* totiž laryngála /h/ nahrazuje koncové **/s/* perfektivního sufixu **-es*: *asa-nd'-il'-e-h-as* „byli by se smáli“, *džan-l'-e-h-as* „byli by věděli“, *pašl'-il'-e-h-as* „byli by si lehli“.

Tvary kondicionálu irrealis nejsou v Raslavicích příliš produktivní, často ho zde zastupuje kondicionál realis (viz tabulka 4). Všichni respondenti kondicionál dokázali užívat, častěji však přecházeli na realis, který se vyskytuje v doprovodu částice *bi* „by“. Tato částice se může připojit i ke kondicionálu irrealis, tedy pokud dojde k jeho užití.

„Minulý kondicionál vyjadřuje neuskutečňenou podmínku, tj.: děj, který v minulosti mohl nastat, ale nenastal (11), děj, který nezávisle na čase nemůže nastat (12):“³⁷

(11) *so ker-d'-al-as te džan-l'-al-as*
 co dělat-PFV-2SG-IRR COMP vědět-PFV-2SG-IRR
 „Co bys býval udělal, kdybys to byl věděl?“

(12) *so ker-d'-al-as te ul'-il'-al-as mek jekh-var*
 co dělat-PFV-2SG-IRR COMP narodit_se-PFV-2SG-IRR ještě jeden-
 krát
 „Co bys býval dělal, kdyby ses narodil ještě jednou?“

2.7 Spona

Tabulka 10: Spona v prezentu, imperfektu, futuru a kondicionálu realis a irrealis

	Prézens	Préteritum ³⁸	Kondicionál Realis	Futurum	Kondicionál Irrealis
1SG	s-om	s-om-as	av-av-as	av-av-a	u-l'-om-as
2SG	s-al	s-al-as	av-e-h-as	av-e-h-a	u-l'-al-as
3SG	hin-o/-'i	s-as	av-el -as/el-as	av -el-a/el-a	u-l'-a-h-as

³⁷ ŠEBKOVÁ, Hana. *Nástin mluvnice slovenské romštiny: (pro pedagogické účely)*. Praha: Research Support Scheme, 2000. s. 83.

³⁸ Označení jsem zvolila vzhledem k irelevantnosti vidu.

1PL	s-am	s-am-as	av-a-h-as	av-a-h-a	u-l'-am-as
2PL	s-an	s-an-as	av-en-as/en-as	av-en-a/en-a	u-l'-an-as
3PL	hin-e	s-as	av-en-as/en-as	av-en-a/en-a	u-l-e-h-as

Flexe slovesa *te jel* „být“ se v přítomnosti 1. a 2. osoby singuláru a plurálu tvoří sufixy *-om*, *-am*: *s-om* „já jsem“ *s-am* „my jsme“, sufixy *-al*, *-an*: *s-al* „ty jsi“, *s-an* „vy jste“, které jsou připojeny k s-kmeni spony. Tyto sufixy jsou shodné s perfektivními sufixy osoby a čísla *-om*, *-al*, *-am*, *-an*. V préteritu jsou formanty v 1. a 2. osobě singuláru a plurálu shodné s formanty kondicionálu irrealis: *-om-as*, *-al-as*, *-am-as*, *-an-as*. Perfektivní formanty následují po přítomném tvaru s-kmene spony: *s-om-as* „já jsem byl“, *s-al-as* „ty jsi byl“, *s-am-as* „my jsme byli“, *s-an-as* „vy jste byli“. S-kmen se dále vyskytuje ve 3. osobách singuláru a plurálu préterita: *s-as* „on byl/oni byli“. Ve 3. osobě v přítomnosti odpovídá spona *hin-o* „on je“ singuláru maskulina, *hiň-i* „ona je“ singuláru feminina, spona *hin-e* „oni/ony jsou“ v plurálu zastupuje oba rody. Negace se ve 3. osobě singuláru a plurálu přítomnosti vyjadřuje sponou *nane* „on/ona není, oni/ony nejsou“, která opět zastupuje oba rody. V ostatních případech se negace pravidelně tvoří zápornkou *na* „ne“.

(13) *jov sas khere*
on.NOM COP.PRET.3 doma
„On byl doma.“

(14) *joj sas khere*
ona.NOM COP.PRET.3 doma
„Ona byla doma.“

(15) *jon sas khere*
oni.NOM COP.PRET.3 doma
„Oni byli doma.“

(16) *jov hin-o khere*
on.NOM COP.PRS.3-M doma
„On je doma.“

(17) *joj hiň-i khere*
ona.NOM COP.PRS.3-F doma
„Ona je doma.“

- (18) *jon hin-e khere*
 oni.NOM COP.PRS.3-PL doma
 „Oni jsou doma.“
- (19) *jov nane khere*
 on.NOM COP.NEG.PRS.3 doma
 „On není doma.“
- (20) *joj nane khere*
 ona.NOM COP.NEG.PRS.3 doma
 „Ona není doma.“
- (21) *jon nane khere*
 oni.NOM COP.NEG.PRS.3 doma
 „Oni nejsou doma.“

Sloveso *te avel* „přijít“ převzalo v severocentrálních dialektech funkci slovesa **te ovel*³⁹ „stát se“, které se z daného dialektu ztratilo. Z kmene slovesa *te avel* (*av-*) je derivován kondicionál realis, subjunktiv, infinitiv a futurum.

Kondicionál realis se stejně jako préteritum tvoří sufixem *-as*. Kmen slovesa „být“ je na rozdíl od préterita odvozen od slovesa *te av-el*, za kterým následují formanty osoby a čísla, na které se pojí sufix *-as*: *av-av-as* „byl bych“. Ve 2. osobě singuláru a 1. osobě plurálu opět dochází ke změně hlásky /s/ na /h/: *av-e-h-as* „byl bys“, *av-a-h-as* „byli bychom“. Ve 3. osobě singuláru a 2. a 3. osobě plurálu může docházet ke kontrakci slovesného kmene *av-*: *el-as* „byl by“, *e-n-as* „byli byste, byli by“. Kontrahovaný tvar spony alternuje s nekontrahovaným. Negace kondicionálu realis se tvoří pomocí záporky *na*: *na av-av-as* „nebyl bych“, *na av-e-h-as* „nebyl bys“, atd. Kondicionál může také doprovázet částice *bi* „by“.

Od kmene *av-* je dále odvozeno futurum spony, a to sufixem *-a*, který následuje po prézentním formantu osoby a čísla: *av-av-a* „já budu“. Futurum spony se tvoří pravidelně jako futurum sloves druhé třídy, jedinou výjimkou je kontrakce v 3. osobě singuláru a 2. a 3. osobě plurálu: *el-a* < *av-el-a* „on bude“, *en-a* < *av-en-a* „vy budete/oni budou“, která alternuje s pravidelnými tvary *av-el-a*, *av-el-a*.

³⁹ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 94.

Imperativ spony je taktéž odvozen od slovesa *te av-el*:

(22) *av-∅* *ajso* *lačho*
stát_se-IMP.3SG takový.M hodný.M
„Bud' tak hodný!“

(23) *av-en* *ajse* *lačhe*
stát_se-IMP.2PL takový.PL hodný.PL
„Bud'te tak hodní!“

Kondicionál irrealis je odvozen z perfektivního kmene *u-l-* < **ov-el*, po kterém následují perfektivní formanty osoby a čísla, jež v případě kondicionálu irrealis předchází sufixu *-as*: *ul'-om-as* „byl bych býval“. Pouze u jedné respondentky kmen *u-l-* v kondicionálu alternoval s kmenem *av-*.

2.8 Subjunktiv, infinitiv, gerundium

Subjunktiv neboli konjunktiv je slovesný způsob spojovací, který označuje podmíněnost nebo nejistotu děje.⁴⁰ Po modálních částicích *šaj* „moci“, *naš'ri* „nemoci“, *te, mi* „ať, kéž“ následuje subjunktivní finitní forma odpovídající přítomnému indikativu. Užití spony se v subjunktivu poněkud liší.

Výjimkou, která potvrzuje existenci subjunktivu jako morfologické kategorie, je tvoření subjunktivu slovesa „být“ částicí a supletivní formou: *som* „já jsem“ vs. *šaj avav* „mohu být“, *hiñi* „ona je“ vs. *šaj avel* „ona může být“, *salas* „ty jsi byl“ vs. *naš'ri ul'al* „nemohl jsi být“.⁴¹ Po modálních částicích *šaj* a *naš'ri* se sponové sloveso *te jel* „být“ odvozuje od dvou supletivních kmenů, jedná se o kmenovou formu *av-* a *u-l-*. S-kmen sponového slovesa „být“ se v subjunktivu nepoužívá. Kmenem *av-* je subjunktivní forma sponového slovesa *te jel* odvozena ve všech osobách přítomna, futura a kondicionálu realis (potencialis). Ve třetí osobě singuláru přítomna se vyskytuje jediný možný tvar subjunktivu, který je taktéž odvozen od kmene *av-*: *šaj avel* „může být“. V préteritu a kondicionálu irrealis je subjunktivní tvar spony odvozen od kmene *u-l-*, případně od kmene *av-*.

Tabulka 11: Subjunktiv jako morfologická kategorie

⁴⁰ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 255.

⁴¹ MATRAS, Yaron, Peter BAKKER a Khristo KĪŪCHUKOV. *The typology and dialectology of Romani*. Philadelphia: J. Benjamin, 1997, s. 31.

TAM	SPONOVOVÉ SLOVESO TE JEL	SUBJUNKTIVNÍ FORMA TE JEL
PRES	<i>som</i>	<i>avav</i>
FUT	<i>avava</i>	<i>avava</i>
PRET	<i>somas</i>	<i>ul'om/avi'om</i>
POT	<i>avavas</i>	<i>avavas</i>
IRR	<i>ul'omas</i>	<i>ul'omas/avi'omas</i>

Infinitiv se v centrálních dialektech romštiny pravděpodobně neobjevoval před 19. stoletím. Vznikl z balkánské subjunktivní konstrukce (typu *kamav te šunav* „já chci slyšet), která se objevovala na začátku 19. století.⁴² Takzvaný I-infinitiv se shoduje s přítomným tvarem 3. osoby singuláru, kterému předchází částice *te*. Jeho zástupci z první slovesné třídy jsou například slovesa *te paťa-l* „věřit“, *te džá-l* „jít, jet“, z druhé třídy slovesa *te ker-el* „dělat, te dživ-el „žít“, u mediopasív jsou to například slovesa *te sikh'ol* „učit se“, *te bar-ol* „zvětšovat se, růst“. Infinitiv spony *te jel* „být“ alternuje se slovesem *te avel*.

Gerundium získáme aplikací sufixů *-indos* ke kmeni sloves druhé a třetí třídy: *rov-indos* < *rovel* „plakat“, *terd'-indos* < *terd'-ol* „stát“, aplikací sufixu *-ndos* ke kmeni sloves první třídy: *asa-ndos* < *asa-l* „smát se“. Gerundium vyjadřuje současnost, předčasnost, popř. i následnost děje vůči ději věty hlavní, resp. hlavnímu ději⁴³. V raslavické romštině se vyskytuje pouze u několika sloves, pomocí kterých vyjadřuje současnost děje.

(31) *rov-indos pes luč'in-d'-a le čhavenca*
 plakat-GER REFL loučit-PFV-3SG ART.OBL.M. dítě.PL.SOC
 „Plačúc sa lúčila so svojimi deťmi.“

(32) *dikh-el-as pre mande asa-ndos*
 vidět-3SG-IMP na já.LOC smát_se-GER
 „Smejúci sa na mňa pozřela.“

(33) *varekana romane kovača ker-en-as bu'i beš-indos*
 někdy romský.PL kovář.PL dělat-3PL-IMP práce sedět-GER
 „Kedysi [cigánski / rómски] kováči pracovali posediačky.“

⁴² ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 88.

⁴³ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 142.

- (34) *o gadže ker-en-as buři terd'-indos*
 ART gádžo.PL dělat-3PL-IMPF práce stát-GER
 „Gádžovskí pracovali postojáčky.“

2.9 TAM kategorie u spony a lexikálních sloves

Tabulka 12: Srovnání TAM u spony a lexikálních sloves

TAM	SLOVESA	SPONA		TAM
PRES	<i>keres</i>	<i>sal</i>	<i>aves</i>	PRES (PRES.S)
FUT	<i>kereha</i>	<i>aveha</i>		FUT
PFV	<i>kerd'al</i>	<i>salas</i>	<i>u'l'al</i>	PRET (PRET.S)
IMPF	<i>kerehas</i>		<i>av'l'al</i>	
		<i>avehas</i>		POT
IRR	<i>kerd'alas</i>	<i>u'l'alas/av'l'alas</i>		IRR
IMP	<i>ker</i>	<i>av</i>		IMP

Spona se odvozuje ze tří supletivních kmenů, jedná se o indikativní *s-* kmen, který se vyskytuje v přítomnosti a minulosti spon, o neindikativní kmen *av-*, vyskytující se v subjunktivu přítomnosti, reálném kondicionálu, imperativu a budoucnosti. Výjimečně se může vyskytovat v subjunktivu minulosti a v kondicionálu irrealis, kde potom alternuje s perfektivním kmenem *u-l-*. Vid u spony není relevantní. Ostatní slovesa se v přítomnosti, budoucnosti, imperfektu a imperativu tvoří z neperfektivního kmene, v perfektivu a kondicionálu irrealis z kmene perfektivního. Opozice vidu je relevantní pouze v minulém indikativu,⁴⁴ př. *kerd'al x kerehas* „udělal x dělal“.

⁴⁴ ELŠÍK, Viktor. *Handout k výuce předmětu: Gramatika severocentrální romštiny: Slovesná flexe*. FFUK, 2013.

3 Slovesná derivace

3.1 Adaptace sloves

Důsledkem těsného kontaktu romštiny se slovenštinou je značné ovlivnění lexika přejímkami z tohoto jazyka. Vypůjčená slovesa z kontaktních jazyků jsou v severocentálních dialektech adaptována sufixem *-in-* a integrována mezi slovesa druhé prezentní třídy.⁴⁵ Ze slovenštiny jsou to například slovesa: *pis-in-el* „psát, *pomož-in-el* „pomáhat, pomoci“, *prat-in-el* „uklidit“. Adaptace přejímaných sloves do romštiny v Raslavicích často zasahuje do lexika slovesných derivátů. Přestože si mluvčí během elicítace⁴⁶ na původnější výrazy téměř vždy vzpomněli, automaticky se jim jako první vybavila adaptovaná přejímka z kontaktního jazyka. Často se pak vedle sebe vyskytovaly oba dva tvary, například: *čist'-in-el* vedle *žuž-ar-el* „čistit“, *opal-in-el* vedle *kal'ol* „opálit se“, *uzdrav-in-el* vedle *sast'-ar-el* „uzdravit“. Vypůjčkou z maďarštiny je např. sloveso *bir-in-el* „být s to, moci“, starší vypůjčkou ze srbštiny sloveso *vič-in-el* „volat, jmenovat se, zvat“.

Adaptace mediopasív probíhá pomocí morfému *-isal-*, který se připojuje k přejatému derivačnímu kmeni slovesa, výjimečně i k původnímu derivačnímu kmeni. Adaptační morfém následuje mediopasivní morfém *-uv-*: *ňem-isal'-ol* „oněmět“, *kašuk-isal'-ol* „ohluchnout“. Slovesa se produktivně integrují mezi ostatní mediopasíva a opět se vyskytují vedle původních výrazů, například: *hnus-isal'-ol* vedle *džung-l'-ol* „hnusit se“.

Suffixem *-er-* je jako jediné odvozeno sloveso *dand-er-e-l* „kousat“

Další derivační sufixy uvádím v následujících podkapitolách.

3.2 Kautativa

Kautativa jsou tranzitivní slovesa derivovaná od intransitivních a tranzitivních tematických základů derivačním sufixem *-av-*⁴⁷: *dara-l* „bát se“ > *dara-av-el* > *dara-v-el* „strašit“. Morfém *-av-* nezpůsobuje žádné fonetické změny v koncové hlásce kmene, která morfému předchází.⁴⁸ Kautativa způsobují, aby se dál děl děj derivačního kmene, čímž

⁴⁵ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 95.

⁴⁶ Na téma derivace.

⁴⁷ Výjimečně sufixem *-ar-*, př: *labarel* „zapálit“.

⁴⁸ MATRAS, Yaron. *Romani: a linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 134.

zvyšují počet participantů události, intenci, mnohdy i počet argumentů slovesa, valenci.⁴⁹ V případě kauzativa *dara-v-el* lze zpozorovat syntaktické zvýšení valence z intransitivního základového slovesa na tranzitivní derivát, sémantické zvýšení spočívá v nárůstu počtu participantů: *dar-av-el* = SUBJEKT působí, aby se OBJEKT bál.

(35) *adađives tumen dar-av-av-a*
 dnes vy.ACC bát_se-CAUS-1SG-FUT
 „Dnes vás budu strašit.“⁵⁰

Opakovanou aplikací kauzativního sufixu *-av-* lze docílit takzvaného druhého kauzativa s významem „působit, aby někdo působil, aby se dál děl děj základového slovesa“, které dále zvyšuje intenci. V případě slovesa *dara-v-el* „strašit“ by se aplikací druhého morfému *-av-* opět posílil jeho význam: *dara-(a)v-av-el* -> *dara-v-av-el* „dát/nechat strašit“.

Ve zkoumané lokalitě se však druhé kauzativum, stejně jako v celé východní podskupině severocentrálních dialektů, neobjevuje,⁵¹ jeho vyjádření je opisné:

(34) *o papus d-el te dar-av-el le*
 čhavores
 ART dědeček dát-PRS.3SG COMP bát_se-CAUS-INF ART.OBL
 chlapec.ACC
 „Dědeček dává strašit chlapce.“

Ne všechna slovesa odvozená sufixem *-av-* musí nutně odpovídat kauzativnímu významu, mohou mít také iterativní funkci nebo být lexikalizovaná.⁵² Kauzativy lze dosáhnout několika způsoby. (1) již zmíněnou lexikalizací⁵³: *mang-el* „prosit, žádat“ > *mang-av-el* „namlouvat si (ženu)“, *murdar-el* „zabít“, (2) morfologicky, užitím afixů: *ušť-av-el* „budit“ < *ušť-e-l* „vstát“, *dara-v-e-l* „strašit“ < *dara-l* „bát se“. (3) Opisem, tedy použitím alternativní větné konstrukce. Z dané lokality nemohu doložit kauzativum *asa-v-el* „rozesmát, bavit“ a kauzativum *sov-l'-ar-el* „uspat“, jelikož je respondenti nahradili syntaktickou konstrukcí:

⁴⁹ ELŠÍK, Viktor a Yaron MATRAS. *Markedness and language change: the Romani sample*. New York: Mouton de Gruyter, 2006, s. 211.

⁵⁰ Přesné znění české věty bylo: Dnes vám budu vyprávět strašidelné historky.

⁵¹ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 100

⁵² ŠEBKOVÁ, Hana. *Nástin mluvnice slovenské romštiny: (pro pedagogické účely)*. Praha: Research Support Scheme, 2000, s. 79.

⁵³ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 135.

(37) *mať-ar-d'-a* *les*
opilý-CAUS-PFV-3SG on.ACC

„Opila ho.“

(38): *o* *kuzelňikos* *džan-el* *te* *bar-ar-el* *le*
manušes
ART kouzelník umět-PRS.3SG COMP velký-CAUS-INF ART.OBL.M
člověk.ACC
„Kouzelník dokáže zvětšit člověka.“

Derivační bázi mohou být nejen adjektiva, a to jak kvalitativní adjektiva označující vlastnost, tak adjektiva odvozená a xenoklitická: *bokhal'-ar-el* „trápit hladem“ < *bokh-al-o* „hladový“ < *bokh* „hlad“, *šarg-ar-el* „žlutit/natírat nažluto“ < *šarg-o* „žlutý“, ale i substantiva:⁵⁷ *chol'-ar-el* „zlobit, rozčilovat“ < *chol'-i* „vztek“, *solach-ar-el* „přisahat“ < *solach* „přísaha“,⁵⁸ adverbia: *sid'-ar-el* „spěchat“ < *sig* „rychle“. Faktitiva se v lokalitě vyskytují vedle opisovaných tvarů.

(39) a: *ker-d'-om* *kale* *bala*
dělat-PFV-1SG černý.PL vlas.PL
„Načernila jsem si vlasy“
b: *kal-ar-d'-om* *bala*
černý-CAUS-PFV-1SG vlas.PL
„Načernila jsem si vlasy.“

Faktivita mohou být také odvozena od tvarů, které ztratily svou samostatnou slovní platnost,⁵⁹ jsou to například slovesa: *tašl'-ar-el* „udusit“, *aš-ar-el* „chválit“. Jiné deriváty mohou být lexikalizovány, př.: *lačh-ar-el* „ustlat postel“.

3.4 Mediopasíva

Hübschmannová s Bubeníkem⁶⁰ nahlíží na mediopasíva jako na intranzitivní slovesnou skupinu třetí přítomné třídy sestávající z derivátů, jejichž bázi jsou jednak

⁵⁷ V menší míře.

⁵⁸ Vzniklo zpětnou formací: sovel > sovel cha- > solach > solach-ar-el. ELŠÍK, Viktor. *Handout k výuce předmětu: Gramatika severocentrální romštiny: Denominální slovesa*. Rukopis, FF UK, 2013.

⁵⁹ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, Hana ŠEBKOVÁ a Anna ŽIGOVÁ. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. 2. nezměněné vyd. Praha: Fortuna, 1998, s. 648.

⁶⁰ BUBENÍK, Vít a Milena HÜBSCHMANNOVÁ. Deriving inchoatives and mediopassives in Slovak and Hungarian Romani. *Grazer Linguistische Studien* 50, 1998, s. 29-44.

participia a jednak adjektiva.⁶¹ Deriváty odvozené z participií dále dělí ještě podle jejich bází, a to podle primárních nedochovaných, intransitivních, tranzitivních a a-kmenových sloves. Deriváty odvozené z adjektiv, takzvaná inchoativa, potom podle primárních a sekundárních adjektivních bází a podle desubstantivních a deadverbiálních adjektivních bází.⁶² V následujících odstavcích popisují rozdělení mediopasív do jednotlivých podskupin tak, jak ho popisuje Hübschmannová s Bubeníkem. Konkrétní slovesa doprovázející dělení jsou uvedena pouze v případě jejich prokázání výskytu ve zkoumané lokalitě.

3.4.1 *Departicipiální deriváty*

První podskupina sloves odvozených z participií zahrnuje slovesa odvozená z přičestí již neexistujících sloves, např. *lab-o-l* „hořet“ < **lab-o*, *pašl'-o-l* „ležet“ < **pašl-o*, *terd'-o-l* „stát“ < **terd-o*, *sikhl'-o-l* „učit se“ < **sikhl-o*.

Druhá podskupina sloves odvozených z participiálních základů intransitivních sloves zahrnuje jediný derivát: *našl'-o-l* „ztratit se“ < **našl-o* < (*de*)*naš-e-l* „utíkat“.

Třetí kategorií jsou slovesa derivovaná z participiálních bází odvozených z tranzitivních sloves, mezi která se řadí například: *šun-d'-o-l* „být slyšet, ozývat se“ < *šun-d-o* < *šun-e-l* „slyšet“, *pher-d'-o-l* „naplnit se“ < *pher-d-o* < *pher-e-l* „plnit“, *ta-d'-o-l* „vařit se“ < *ta-d-o* < *tav-e-l* „vařit“, *mar-d'-o-l* „být bit“ < *mar-d-o* < *mar-e-l* „bít, mlátit“. Do této kategorie spadá několik intransitiv, u jejichž kmenu není zcela jisté, zda je odvozený přímo od tranzitivního slovesa nebo z něj derivovaného participia. V Raslavičích se z nich vyskytují například tato slovesa: *te dičh-ol* „být vidět, vypadat“, *te phad'-ol* „polámat se, zlomit se“. Podskupinu dále tvoří reflexivní slovesa s departicipiální derivací z iterativního kmene, v tomto případě odvozeného morfémem *-av-*, typickým pro kauzativa: *dema-d'-o-l* „uhodit se“ < *dam-a-d-o* < *dema-v-e-l* „bušit, zatloukat“ < *dem-e-l* „uhodit“. Poslední typ sloves tvoří participiální báze odvozená od kompozit slovesa *te d-el*. K této skupině nemohu z dané lokality vzhledem k četným opisům uvést žádný příklad.

Pokud derivační báze představují participia odvozená obvykle od a-kmenových sloves, takzvaných *psych*⁶³ sloves, spadají tyto deriváty do poslední čtvrté skupiny. Jedná se o intransitivní slovesa vyjadřující dokonavost děje: *paša-nd'-o-l* „uvěřit“ < *paša-nd-o* < *paša-l* „věřit“, *dara-nd'-o-l* „polekat se“ < *dara-nd-o* < *dara-l* „bát se“.

⁶¹ Taktěž, s. 30.

⁶² Taktěž.

⁶³ MATRAS, Yaron. *Romani: a linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 122.

3.4.2 Inchoativa

Inchoativa jsou mediopasivní deriváty odvozené z adjektiv ne-perfektivním morfémem *-uv-*, který způsobuje palatalizaci koncových hlásek kmene. Tato deadjektivní intranzitivní slovesa vyjadřují proces nabývání vlastnosti základového adjektiva, jehož výsledkem je spontánní akce.

První nejproduktivnější typ inchoativ je podle Hübschmannové s Bubeníkem odvozený od primárních původních adjektiv: *bar-o-l* „pěstovat, prodloužit se“ < *bar-o* „velký“, *sast'-o-l* „uzdravit se“ < *sast-o* „zdravý“, *kal'-o-l* „zčernat, opálit se“ < *kal-o* „černý“, *lol'-o-l* „zčervenat“ < *lol-o* „červený“, *parñ-o-l* „zbělat“ < *parn-o* „bílý“, *kovl'-o-l* „změkknout“ < *kovl-o* „měkký“, *tať'-o-l* „hrát se“ < *tat-o* „teplý“, *mat'-o-l* „opít se“ < *mat-o* „opilý“, *thul'-o-l* „tloustnout“ < *thul-o* „tlustý“, *šut'-o-l* „hubnout, schnout“ < *šuko* „hubený, suchý“. Výjimečně lze vytvořit deadjektivní derivaci z přejaté báze: *šargl'-ol* „zežloutnout“ < *šargo* „žlutý“. Tento tvar existuje paralelně vedle pravidelně odvozeného derivátu: *šarg-isal'-o-l* „zežloutnout“ < *šarg-o* „žlutý“.

Inchoativa odvozená z přejatých adjektiv jsou adaptována morfémem *-isal-*, který předchází mediopasivnímu morfému *-uv-* a taktéž palatalizuje koncové hlásky kmene: *belav-isal'-o-l* „zmodrat“ < *belav-o* „modrý“, *šiv-isal'-o-l* „zešedivět“ < *šiv-o* „šedivý“, *želeň-isal'-o-l* „zezelenat“ < *želen-o* „zelený“, *šarg-isal'-o-l* „zežloutnout“ < *šarg-o* „žlutý“, *ňem-isal'-o-l* „oněmět“ < *ňem-o* „němý“. Morfémem *-isal-* se odvozuje výjimečně i z původních adjektivních bází: *kašuk-isal'-o-l* „ohlouchnout“ < *kašuk-o* „hluchý“, *kor-isal'-o-l* „oslepnout“ < *kor-o* „slepý“.

Změnu stavu, kterou tato slovesa vyjadřují, lze vytvořit i dalšími způsoby, například deadjektivní derivací z přejatého kontaktního jazyka pomocí morfému *-in-*: *sast'-o-l* „uzdravit se“ < *sast-o* zdravý / *uzdrav-in-el pes* „uzdravit se“. Nebo případným opisem: *kašuk-isal'-ol* „ohlouchnout“ < *kašuk-o* „hluchý“ / *te ačhel kašuko* „stát se hluchým“.

Další podskupina inchoativ se odvozuje ze sekundárních deadjektivních nebo desubstantivních adjektiv: *diliňal'-o-l* „zešilet, bláznit“ < **diliň-al-o* < *dilin-o* „hloupý“, *bokhal'-o-l* „hladověť“ < *bokh-al-o* „hladový“ < *bokh* „hlad“, *zoral'-o-l* „ztvrdnout, posílit se“ < *zor-al-o* „tvrdý, silný“ < *zor* „síla“, *šilal'-o-l* „vychladnout“ < *šil-al-o* „studený“ < *šil* „zima - chladno“, *džungl'-o-l* „hnusit se, štítit se“ < *džung-al-o* „ošklivý, sprostý“ < **džung*.

Poslední skupinu tvoří desubstantivní či deadverbiální slovesa, takzvaně kvazi-inchoativní, která jsou v Raslavicích téměř neproduktivní, a proto zde uvádím pouze dva příklady: *rať'-o-l* „stmívat se“ < *rat* „noc“, *chev-isal'-o-l* „proděravět“ < *chev* „díra“.

Inchoativa, označující spontánní činnost, mají často své faktitivní protějšky, které na rozdíl od nich vyjadřují aktivitu záměrnou: *mat'-o-l* „opít se“ < *mat-o* „opilý vedle *mat'-ar-el* „opít (někoho)“ < *mat-o* „opilý“. Záměrnou povahu mají i faktitiva reflexivní, ke kterým je připojeno reflexivní zájmeno: *sas'arav man/pes* „uzdravuji se.“ Vedle: *sas'uvav* „uzdravuji se.“ Zatímco první věta vyjadřuje aktivní snahu uzdravit se, například za pomoci prášku nebo jinou záměrnou a vědomou metodou, druhá věta představuje proces, který se děje bez vlastního přičinění. Stejně tak se v případě *ma'uvav* „opijím se“ stávám opilým, aniž by to bylo mým záměrem, oproti *ma'arav man* „opijím se“, kde úmyslně působím, abych se opil.

Mediopasivní deriváty odvozené morfémem *-uv-* od primárních původních adjektiv a morfémem *-isal-* většinou od adjektiv přejatých, tvoří v Raslavicích, oproti desubstantivním derivátům, velmi produktivní složku. Nezanedbatelnou část představují také deriváty odvozené od deadjektivních či desubstantivních adjektiv.

3.5 Iterativa

Iterativa jsou deverbální slovesa odvozená sufixem *-ker-* vyjadřujícím opakovanost děje, násobnost původců nebo předmětů, nebo intenzitu.⁶⁴ Sufix *-ker-* zakončuje flexivní kmen všech sloves, čímž ovlivňuje jejich flexi, která je shodná s flexí sloves druhé konsonantické třídy. Iterativní tvary jsou v této lokalitě nejrozšířenější u druhé třídy původních i přejatých sloves: *chut'-e-l* „skákat“ > *chut'-ker-e-l* „poskakovat“, *denaš-e-l* „utíkat“ > *denaš-ker-e-l* „pobíhat“, *cin-e-l* „koupit“ > *cin-ker-e-l* „kupovat, nakupovat“, *rug-in-e-l* „kopat (nohou)“ > *rug-in-ker-e-l* „okopávat“, *thov-e-l* „položít“ > *thov-ker-e-l* „pokládat“.

(40) *beš-ø* *pre* *bul* *a imar ma* *chut'-ker-ø*
 sedět-IMP.2SG na.ART zadek a už NEG skákat-ITER-IMP.2SG
 „Sadni si už na zadok a neposkakuj tu!“

(41) *pal e* *dvora* *denaš-ker-en* *o* *kachňa the baro* *kohutos*
 po ART dvůr utíkat-ITER-PRS.3PL ART kuře.PL i velký.M kohout
 „Po dvore behajú sliepky, kuratá a jeden veľký kohút.“

⁶⁴ ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a HANA ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 101.

(42) *andre skl'epa sar cin-ker-l-as furt ker-l-as*
pherasa
 v.ART. obchod jak koupit-ITER-3SG-IMPF pořád dělat-3SG-IMPF
 vtip.PL

„Pri nákupe stále vtipkoval.“

(43) *ma rugin-ker-ø adre fal'a bo el-a (< av-el-a)*
me'ali

NEG kopat-ITER-IMP.2SG do.ART zeď nebo COP.3SG-FUT
 špinavý.F

„Neokopávaj tú stenu, veď bude špinavá!“

(44) *sar pisk-in-av-a ta šaj thov-ker-en*
 jak pískat-ADAP-1SG-FUT tak moct položit-ITER-SUBJ;PRS.3PL

„Až zapískam, tak môžete začať nakladať.“

Iterativní tvary slovesa *te dikh-el* a sloves první třídy všichni mluvčí neustále opisovali.

(45) *dikh-el-as pre peste andro gendalos*
 dívat_se-3SG-IMPF na REFL.LOC v.ART.M zrcadlo

„Prohlížel se v zrcadle.“

(46) *furt pes pal late dikh-el*
 pořád REFL za ona.LOC dívat_se-3SG.PRS

„Pokukuje po ní.“

(47) *savore chud-n-e te asa-l*
 všichni začít-PFV-3PL COMP smát_se-INF

„Chichotali se.“

Iterativní sufix *-ker-* následuje u mediopasív po kmeni zakončeným mediopasivním sufixem *-uv-*:

(48) *hin-o nasvalo ča pašl'-uv-ker-el*
 COP.PRS.3-M nemocný.M jen ležet-MED-ITER-PRS.3SG

„Je nemocný, stále poléhává.“

Obdobně jsou tímto sufixem odvozena faktitiva: *khañ-ar-e-l* „prdět“ > *khañ-ar-ker-e-l*.

(49) *khañ-ar-ker-el* *asi les* *dukha-l* *o* *per*
 prdět-CAUS-ITER-PRS.3SG asi on.ACC bolet-PRS.3SG ART.M břicho
 „Malý prdí, asi ho bolí břicho.“

Iterativní tvary kauzativ a slovesa *te d-el* byly opět pouze opisovány. Suffixem jsou dále odvozena diachronní kompozita d-sloves: *čumid-e-l* „líbat“ > *čumid-ker-e-l* „zlíbat“.

Alomorfním sufixem *-ger-* jsou odvozena slovesa: *čhin-e-l* „krájet, trhat“ > *čhin-ger-e-l* „rozkrájet, roztrhat“, *phag-e-l* „zlomit“ > **pha(g)-ker-e-l* > *pha-ger-e-l* „polámat“.

4 Shrnutí a závěry

Tuto práci jsem zaměřila na popis slovesné flexe a derivace sloves romské východní lokální variety slovenské obce Raslavice. Uvedená data jsem získala na základě jazykového výzkumu, který jsem v Raslavicích realizovala v rámci dvou týdenních a jedné jednodenní návštěvy v průběhu jednoho roku. Výzkum byl postavený převážně na předem vypracovaných lingvistických dotaznících, které se snažily podchytit všechny důležité gramatické prvky nezbytné pro popis daného tématu. Další informace jsem získávala z doplňujících zdrojů, čímž byly například spontánní narativy mluvčích a vzájemné dialogy, které jsem s jednotlivými mluvčími vždy vedla v romštině. Všichni respondenti byli rodilými mluvčími romské variety navštívené lokality a byli zcela kompetentní v romštině i slovenštině, splňovali tedy základní kritéria pro ústní překlady dotazníků do romštiny.

V práci, zaměřené na morfologii sloves, jsem se držela dvou důležitých předloh, a to popisu jihocentrálních dialektů Viktorem Elšíkem ve spolupráci s Milenou Hübschmannovou a Hanou Šebkovou, dále diplomové práce Zuzany Bodnárové. V první části jsem se nejdříve věnovala podrobnému popisu flexe lexikálních sloves, a to na základě šesti kategoriálních hodnot, kterými konkrétně byly: přítom, budoucnost, imperfektum a jeho kondicionální funkce, imperativ, perfektivum, v jehož rámci jsem popsala také jednotlivé participiální markery, pomocí kterých se dále perfektivum tvoří, kondicionál irrealis.

Všechna lexikální slovesa jsem klasifikovala do tří přítomných neboli neperfektivních tříd (1. vokalizká třída s kmenem zakončeným vokálem, 2. konsonantní třída s kmenem zakončeným konsonantem, 3. mediopasíva), jejichž pořadí jsem značila jinak než je obvyklé v tradičních pramenech.

Indikativ přítomny první třídy reprezentují neperfektivní formanty osoby a čísla *-v*, *-s*, *-l*, *-n*, následující vokalizký kmen, u druhé třídy formanty *-a-v*, *-a-s*, *-e-s*, *-e-l*, *-e-n*, které navazují na konsonantem zakončený kmen, třetí třída připojuje v přítomny formanty *-a-v*, *-a-s* připojené v prvních osobách singuláru a plurálu za mediopasivní kmen *-uv-*, v ostatních osobách následují zkrácený kmen *-o-* formanty *-s*, *-l* *-n*.

Budoucnost se tvoří sufixem *-a*, který se ve všech třídách a všech jejich osobách připojuje k přítomnému tvaru sloves. V rámci osob dochází k hláskovým změnám, například ke změně koncového /s/ kmene na /h/, k synkopě /e/.

Imperfektivní formant *-as* se obdobně připojuje k přítomnému tvaru. Stejně jako u futura, i u něj dochází k hláskové změně koncového /s/ kmene na /h/ a k synkopě /e/. Imperfektivní formant se shoduje s formantem kondicionálu realis, který vyjadřuje

uskutečnitelnou podmínku. Imperfektivní a kondicionální tvary jsou identické, pro zdůraznění kondicionálu lze, nejen v případě nejasného kontextu, užít částici *bi*.

Imperativ se v 2. osobách singuláru u první a druhé třídy tvoří připojením nulových morfémů k přítomnému kmene. U třetí třídy se nulový morfém připojuje za mediopasivní morfém *-uv-*. Imperativ sloves *te d-el*, *te l-el* je rozšířen o vokál /e/, který následuje jejich monokonzonantní kmene *d-*, *l-*. Rozšířený imperativ mají také kompozita slovesa *te d-el*. U několika dalších sloves jsou přítomné kmene rozšířeny vokálem /i/. V dalších možných osobách se imperativ shoduje s přítomným tvarem sloves.

Perfektivum se tvoří z participiálního kmene složeného z přítomného kmene a participiálních sufixů, který má v první třídě podobu *-nd-*, ve druhé třídě *-d-*, *-t-*, *-l-*, *-n-*, a *-il-* u mediopasív. Užití konkrétních sufixů je u druhé třídy podmíněno posledním konsonantem přítomného kmene. Za takto vytvořený participiální kmen se připojují perfektivní sufixy *-’om*, *-’al*, *-’a*, *-’am*, *-’an*, *-e*, které jsou shodné pro všechny tři třídy.

Připojením sufixu *-as-* za perfektivní tvary sloves, vzniká kondicionál irrealis, který vyjadřuje (1) neuskutečněnou podmínku, (2) děj, který nezávisle na čase nemůže nastat. Tento způsob není v dané lokalitě příliš produktivní, často je tak nahrazován kondicionálem realis. Občasný výskyt tvarů kondicionálu irrealis je doprovázen částicí *bi*.

V rámci druhé části slovesné flexe jsem se věnovala jednotlivým kategoriálním hodnotám spony, která je homonymní se slovesem existence. Představila jsem její tři supletivní kmene, které se v kategoriálních hodnotách, kterými jsou přítom, futurum, préteritum, subjunktiv prezenta, subjunktiv préterita, potencialis, irrealis a imperativ, užívají odlišně. Od neindikativního kmene *s-* je spona odvozená v přítomtu a préteritu, tvary odvozené od kmene *av-* se vyskytují v subjunktivu prezenta, reálném kondicionálu, imperativu a futurum, perfektivním kmenem *u-l-* se spona odvozuje v subjunktivu préterita a v kondicionálu irrealis, ve kterých se může výjimečně vyskytovat spona odvozená z kmene *av-*.

V posledních podkapitolách první části jsem se mimo subjunktivu, infinitivu a gerundiu věnovala srovnání kategoriálních hodnot lexikálních sloves a spony.

Druhou část práce jsem v rámci tématu slovesná morfologie zaměřila na derivaci sloves. Tu jsem rozčlenila na podkapitoly: kauzativa, faktitiva, mediopasíva a iterativa. Struktura členění mediopasív byla inspirována článkem od Mileny Hübschmannové a Víta Bubeníka. Každá z derivací je nejprve uvedena jejím teoretickým základem, který je prokládán pouze takovými slovesnými příklady, které se ve zkoumané varietě vyskytovaly.

Kauzativa, tranzitivní slovesa odvozená derivačním příznakem *-av-* od intranzitivních, případně tranzitivních, slovesných bází, se v lokalitě vyskytují v omezené míře. Jejich vyjádření dělalo mluvčím největší potíže, a tak je nejčastěji vytvářeli opisem.

Velmi produktivní derivaci představují faktitiva, tranzitivní deadjektivní slovesa odvozená morfémem *-ar-*. Derivační bází těchto sloves mohou být nejen původní (jak kvalitativní, tak odvozená) adjektiva, ale i adjektiva přejatá a případně substantiva.

K velice produktivním se řadí také mediopasíva, odvozená morfémem *-uv-*, která jsem v rámci podkapitoly rozdělila na departicipiální deriváty a inchoativa. Departicipiální deriváty se dále dělí podle derivačních bází odvozených participií, inchoativa podle derivačních bází odvozovaných adjektiv. Inchoativa vytvořená z přejatých adjektiv se vyznačují morfémem *-isal-*, který se také výjimečně vyskytuje u derivátů z původních adjektiv. Tento typ derivace výrazně obohacuje lexikum dané variety.

V poslední podkapitole druhé části se zabývám iterativy, deverbálními slovesy odvozenými sufixem *-ker-*, ve dvou případech jeho alomorfickou variantnou *-ger-*. Takto odvozená slovesa se vyznačují opakovaností děje, násobností původců nebo předmětů, nebo intenzitou, a jsou nejproduktivnější u derivátů spadajících na základě morfologických charakteristik do druhé slovesné třídy.

5 Bibliografie

5.1 Publikované zdroje

BODNÁROVÁ, Zuzana. *Gramatický náčrt romského dialektu maďarské obce Versend*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie.

BUBENÍK, Vít a Milena HÜBSCHMANNOVÁ, Deriving inchoatives and mediopassives in Slovak and Hungarian Romani. *Grazer Linguistische Studien* 50, 1998, s. 29-44.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze.

ELŠÍK, Viktor a Yaron MATRAS. *Markedness and language change: the Romani sample*. New York: Mouton de Gruyter, 2006, 475 p.

ELŠÍK, Viktor, Milena HÜBSCHMANNOVÁ a Hana ŠEBKOVÁ. The Southern Central (ahiimperfect) Romani dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Halwachs, Dieter W. & Florian Menz (eds.) *Das österreichische Romani im europäischen Kontext*. Klagenfurt: Drava, 1999, s. 277 - 390.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, Hana ŠEBKOVÁ a Anna ŽIGOVÁ. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. 2. nezměněné vyd. Praha: Fortuna, 1998, 651 p.

KOLMANOVÁ, Martina. Výzkum jazykových dovedností dětí v romském a slovenském jazyce: Terénní výzkum v osadách Rakúsy a Bystrany (14. - 21. 2. 2005). *Romano džaniben*. 2007, roč. 2007, jevend, s. 28-45.

MATRAS, Yaron, Peter BAKKER a Khristo KĪUCHUKOV. *The typology and dialectology of Romani*. Philadelphia: J. Benjamin, 1997, 222 p.

MATRAS, Yaron. Romacilikanes: The Romani dialect of Parakalamos. *Romani Studies*. 2004, Vol. 14, No. 1, s. 59-109.

MATRAS, Yaron. *Romani: a linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 291 p.

ŠEBKOVÁ, Hana. *Nástin mluvnice slovenské romštiny: (pro pedagogické účely)*. Praha: Research Support Scheme, 2000.

5.2 Nepublikované zdroje

ELŠÍK, Viktor. *Handout k výuce předmětu: Gramatika severocentrální romštiny: Denominální slovesa*. Rukopis, FF UK, 2013.

ELŠÍK, Viktor. *Handout k výuce předmětu: Gramatika severocentrální romštiny: Slovesná flexe*. FF UK, 2013.

ELŠÍK, Viktor. *Lingvistický dotazník pro dokumentaci středoevropské romštiny*. Rukopis, FF UK, 2008a.

ELŠÍK, Viktor. *Manuál k PDGS08-10: GAČR*. Rukopis, FF UK, 2008.

ELŠÍK, Viktor. *Sociokulturní dotazník pro dokumentaci středoevropské romštiny*. Rukopis, FF UK, 2008b.

Mestská a obecná štatistika SR [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://app.statistics.sk/mosmis/sk/run.html>; [záložka „Vybrané výsledky zo sčítania 1991 a 2001“]

Pôvodné cigánske obyvateľstvo obce. *Oficiálna stránka obce RASLAVICE* [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://www.raslavice.sk>

Ústav obecné lingvistiky [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://http://ling.ff.cuni.cz/atlas/atlas.php>

Vývoj počtu obyvateľov. *Oficiálna stránka obce RASLAVICE* [online]. [cit. 2013-08-19]. Dostupné z: <http://www.raslavice.sk>